

Jelige: Zöldág

Zöldág állítása Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván

Tartalomjegyzék

I.) Problémafelvetés	2
I.1) A témaválasztás szubjektív háttere	2
I.2) A kutatás hipotézisének megfogalmazása	3
I.3) Kutatási módszer megjelölése.....	3
 II.) Zöldág állítása Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván	5
II.1) A zöldág állításának alkalmi.....	5
 III.) A zöldág értelmezési lehetőségei és funkciói	16
III.1) A zöldág mint archetipikus kép, és annak mágikus-szagrális funkciója	16
III.2) A zöldág mint az átmeneti rítusok kelléke	20
III.4) A zöldág és a székely identitás.....	23
III.5) A zöldág esztétikai funkciója	24
 IV.) A kutatás eredményeinek összefoglalása.....	25
 Irodalomjegyzék.....	27
Rezümé	29
Abstract.....	30
Képmelléklet	31

Zöldág állítása Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván

I.) Problémafelvetés

I.1) A témaválasztás szubjektív háttere

Csíkszentgyörggyel és Csíkbánkfalvával először 2011 márciusában kerültem kapcsolatba, amikor Dr. Bárh János néprajzkutató egyetemi tanárom felkínálta számomra azt a lehetőséget, hogy részt vehetek asszisztensként 10 napos, egyéni erdélyi terepkutatásán. A lehetőséget örvendve elfogadtam, így sikerült általa megismernem e két csíki települést. Ezen a 2011-es terepmunkán kívül, Bárh Jánosnak még szintén két 10 napos kutatásán is jelen lehettem, amelyek 2012 áprilisában és szeptemberében zajlottak le. Ez utóbbi két alkalom során kezdem el foglalkozni a templom kivirágzásának és a zöldág állításának szokásával.

A zöldág állításnak és a templom virágokkal való díszítésének témája azért tűnt számomra érdekesnek, mivel utóbbi két kutatáson kétszer is részt vehettünk templombúcsún, az egyik a csíkszentgyörgyi Szent György napi búcsú, a másik az egerszéki Kisboldogasszony búcsúja volt, amely ünnepeken nem csak virágokkal pompázott a templom belseje, de kívül, a templom körül, bizonyos rendezettséget követve, zöldágak (fenyőfák, nyírfák) voltak leszúrva a földbe. Mindezek igen figyelemfelkeltőek voltak számomra, nem értettem, hogy fenyőfákat miért szúrnak le párosával minden templombejárat előtt. Az érdeklődésemet fokozta az is, hogy korábban kutató területem volt a templombúcsú egy nagyváradi városrészben (családom származása révén), ahol nem figyeltem meg olyan jelenséget, szokást, amelyeken bármiféle fát, vagy növényt helyeztek volna el a bejáratok környékén.

Kíváncsiságom a téma iránt, valójában már ezen erdélyi terepkutatásokat is megelőzte, hiszen többször volt alkalmam Székelyföldön járni, különböző városaival és falvaival tüzetesebben megismerkedni (pl.: Szentegyháza, Máréfalva), illetve én is „megjártam” a csíksomlyói búcsút. Igaz, ekkor még gimnazista lévén, ezek az utazások nem szervezett néprajzi gyűjtésként zajlottak, azonban már ekkor is észrevettem, hogy házak kapuinál különböző színű szalagokkal díszített fák állnak (ekkor még úgy gondoltam biztosan a hazánkban ismeretes májusfához lehet köze).

Kutatásom tárgyának kijelölése tehát a fent leírt érdeklődésemből fakad. Mindebből kifolyólag úgy döntöttem, hogy a terepkutatások során összegyűjtött anyagot felhasználva megkísérek egy OTDK dolgozatot megírni a csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi zöldágazás, illetve zöldág-állítás szokásáról.

I.2) A kutatás hipotézisének megfogalmazása

Néprajzi terepkutatásom, illetve gyűjtésem során olyan kérdésekre kerestem a választ, amelyek a zöldágra mint szimbólumra, illetve *archetípusra* és annak vizsgálatára, és a zöldág-állítás szokásának a módjára, körülményeire, funkcióira, és mindezeknek a változására irányultak.

Ennek értelmében kutatásom főbb kérdései, amelyekre válaszlehetőségeket kívánok kapni a következők: Milyen alkalmakhoz kötődik Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván a zöldág-állítás? Miként történik az ágak felállítása? Milyen szerepet tölt be a zöldág az adott szokás kontextusán belül? A két falu közössége miként vélekedik a zöldág-állítás jelenségéről, hogyan magyarázzák ezt a hagyományt? Miként értelmezhető a zöldág megjelenése a különböző rítusokon belül?

Utolsó sorban említeném a talán legfőbb kérdésemet, amely engem a leginkább izgatott, hogy milyen új tartalmakkal telítődött napjainkban, illetve az elmúlt évtizedekben a zöldág állításának tradíciója. Azért tekintem ezt kiemelkedő és érdekes kérdésnek, mivel arra jutottam kutatásom során, hogy ez a szokás napjainkban szoros kapcsolatban van a múlt pozitív értékelésével, a székelység őseinek tiszteletével. Ezzel párhuzamosan az arra való igénnyel, hogy bizonyos örökölt szokások elengedhetetlenekké váljanak a hétköznapi életben. Az előbb felsorolt érzelmekkel telített gesztusok által a zöldág állításának hagyománya egyben a székelység nemzeti azonosságtudatának a kifejezőjévé is vált az elmúlt időszakokban.

I.3) A kutatási módszerek megjelölése

A Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván végzett terepkutatásomban túlnyomórészt az interjúzás technikája játszott a legkiemelkedőbb szerepet. Főként félig strukturált interjúkat készítettem, amely azt jelentette, hogy előre vázlatot, jegyzetet készítettem azokról a kérdéskörökről, amelyekre később az interjúalanyaimmal való beszélgetés során kitértem,

vagy, amelyeket direkt módon, megfelelően megfogalmazva meg is kérdeztem tőlük. Próbáltam a helyi közösség minden „rétegével” beszélgetni a témámról, mint például az egyházi körökben működő egyénekek: pap, harangozó, annak családja, rózsafüzér társulatok tagjai, egyháztanács tagjai, illetve azokkal is, akik nem aktív tagjai ezen közösségeknek: egyszerű helyi lakosokkal, az idősekkel (60-90), a középkorúakkal (30-50) és a fiatalokkal egyaránt. Ezt a stratégiát azért tartottam fontosnak, hogy a zöldágazás témájában minél árnyaltabb gondolatokat tudjak vizsgálni, hiszen az interjúalanyaim is különböző társadalmi körökből valók, ami maga után vonja azt, hogy nyilván nem lesznek egyhangú elképzelések a témát illetően.

Fontosnak tartottam, hogy a zöldág-állításról a lehető legtöbb fényképet megtekintsem, és azt is, hogy „adatközlőim” közben beszéljenek és visszaemlékezzenek a zöldágas fotók által megjelenített élethelyzetekre. Ennek a módszernek a segítségével figyelhettem meg, miképpen viszonyulnak az interjúalanyaim azokhoz a szituációkhoz, amelyeknek szerves részük volt a zöldág-állítás. Ennek érdekében számos fényképet begyűjtöttem, amelyeket beszkennelem helyben, továbbá a napjainkban készült képeket, fiatal adatközlőimtől e-mailben sikerült megszereznem.

Külön kiemelném, hogy a dolgozatom megírásához rendkívül nagy segítséget nyújtott Székely László munkássága, ugyanis gyimesbükki születésű emberként és Csíkban működő lelkipásztorként, 1930-as, 1960-as és '70-es években belülről láthatta a csíki székelyek életét. Hiteles képet alkotott róluk szövegeiben, és ugyanazokra a megfigyelésekre tehetett szert, mint én a zöldág-állítás kutatása során, többek között *Csíkszentdomokoson, Csíkdánfalván, Csíkszentmihályon, Csíkmenaságon, Csíkszentgyörgyön, Csíkbánkfalván, Csíkszentimrén és Csíkkozmáson.*

II.) Zöldág állítása Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván

A fejezet elején tisztázom, hogy a zöldág és a fa között nem teszek különbséget, mivel a csíki székelynél a zöldág azonos egy fiatal fenyőfával. Illetve a zöldág szó alatt vizsgálom a nyírfát is, mivel ugyanúgy, mint a fenyőfát, ezt is zöldágnak vagy nyírfaágnak nevezik. Annak ellenére, hogy egy teljes fáról van szó, nem csak ágakról, és nem tesznek különbséget a fák fajtája között. Továbbá, nem összekeverendő az általam kutatót zöldág a magyar néprajzban használatos „zöld ággal”, aminek a szócikke a *Magyar Néprajzi Lexikon*ban is megtalálható, mivel ez zöld gallyat vagy ágat jelöl, nem pedig egy egész fát.¹ Ennek értelmében, tanulmányomban, ha egy egész fáról írok, akkor azt „zöldágként”, ha pedig egy különálló ágról, vagy gallyról, akkor azt különírva „zöld ággként” nevezem meg.

A zöldág-állítást pedig olyan cselekvésnek tekintem, amelynek értelmében bizonyos rítusokon egy fát felállítanak, úgy, hogy a törzsét a földbe szúrják, vagy valahova rögzítik.

II.1) A zöldág-állítás alkalmi Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván

Csíkszentgyörgy és Csíkbánkfalva székely népességű magyar falvak Hargita megyében. Az Alcsíki-medence keleti oldalán találhatók, összenőtt belterületük van, amely a Csíki-havasok lábánál fekszik.²

A két település tehát havasok, erdők közelében terül el, ennek köszönhetően bővelkedik fenyőfában, így nem okoz gondot, ha egy lakodalomra 12-14 fiatal fenyőfát kell kivágni az erdőből. Sőt nem csak lakodalomra vágják ki fákat, hanem templombúcsú, Pünkösdi, bérnálás, Úrnapja, papszentelés, fiatalok temetése, ballagás, 30-40-50 éves kortárs találkozók, és olykor-olykor a szüret ünnepein is.

A következőkben az utóbb említett alkalmak zöldág-állítását mutatom be.

¹ <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1517.html> (Letöltés: 2012.11.13, 13:58)

² BÁRTH 2010. 5.

Lakodalom. Lakodalmat Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván a böjti időszakban nem tartanak, ezért főként farsangi, késő tavaszi, nyári és őszi, kora téli időszakokban kötnek házasságot. A lakodalmi ünnepség egyik elengedhetetlen szokása a zöldág kivágása és felállítása, amelyet javarészt a vőlegény, a vőfély és a vőlegény barátai, vagy szomszédjai végeznek, a menyasszony és leány barátai, vagy szomszédjai csak a zöldág díszítésben vesznek részt.

A lakodalomra szombati napon kerül sor, ezért a vőlegény, a vőfély és a vőlegény barátai már csütörtökön elmennek lakodalmi fenyőért az erdőre, körülbelül összesen öten, de akár tízen is mehetnek. Már ezt egy héttel megelőzően megbeszélik, hogy kik menjenek ki az erdőre. Azért a csütörtöki napot választották és választják napjainkban is, mert élénken él az a vélekedés, miszerint a pénteki és keddi nap szerencsétlen, így a lagzi napjához (szombat) legközelebb eső időpont a csütörtök.³ A hétfőt és a szerdát pedig azért nem választják, mert ha ekkor vágják ki a fenyőket, akkor szombatra már nem lennének olyan frissek, mutatósak, és addig is nehezen lenne megoldható a tárolásuk.

A vőfély, a vőlegény és a barátai, mielőtt kimennek fát vágni az erdőre, az erdésznek előre szólnak és *bárcát* váltanak tőle, amiért körülbelül 10-15 lei-t fizet a vőlegény. Ez az engedély feljogosítja a legényeket arra, hogy az erdőből bármelyik zöldágot kivághassák, amelyik megtetszik nekik. Engedély nélkül nem lehet sehol sem fát vágni.

Csütörtök hajnalban elindul a legénysereg az erdőre szekérrel, előtte jól *feltarisnyálnak*: pálinkát (akár 4-6 litert), szalonnát, kolbászt vesznek magukhoz és úgy mennek ki a havasba. Főleg *Csíkmenaság*⁴ erdejére, illetve a havasokba, havasi kaszálókra, mint például *Setét-völgybe*, *Vígaszó-fejére* vagy *Csinódra* szoktak a mai napig kimenni, mert ott találhatnak megfelelő *fehérfenyőt* és *veresfenyőt*, amelyeket szívesebben használnak lakodalmi zöldágnak, illetve ezeken a területeken gyéresebb az erdő, így könnyebben megtalálják az ünnepre a legszemrevalóbb fákat. Általában jó előre, már nyáron kinézik azt a havasi részt, ahol szép fákat lehet találni, kiszemelik a legjobb zöldágakat, amelyeket az ősszel, vagy télen tartandó lakodalomra kivágnak majd.

Amikor megérkezik a legénysereg az erdőre, akkor a szekérrel megállnak, egyvalaki ott marad a szekérrel és a lovakkal, hogy őrizze azokat a vadaktól. A többi legény elkezd zöldág után járni: gondosan szemügyre veszik a fenyőket, körbejárják azokat, majd ha

³ Több munkavégzési folyamatnál is figyelembe veszik a napokat, például 2012-ben április 24-e, Szent György napja éppen keddi napra esett, ezért a gazdák juhaikat nem ezen a napon, hanem későbbi, szerdai, vagy csütörtöki napon hajtatták ki a havasi legelőkre.

⁴ Csíkszentgyörgy közvetlen szomszédságában lévő település.

megfelelőt talál valamelyikük, akkor szól a többieknek, és közösen döntenek arról, hogy kivágják-e azt, vagy keressenek-e még tovább. Az a jó és szép fenyő, amelyik jó magas, egyenes, vékony ágú, amelyeken az ágak arányosan helyezkednek el a törzsön. Nem jó, ha túl bokros, vagy féloldalas a fa, inkább kevesebb ágú legyen, de azok szimmetrikusan helyezkedjenek el, mert ha nem arányos, akkor ki kell *téríteni*. Úgy tartják, hogy féloldalasnak nem szabad lennie a fenyőnek, mert akkor a menyasszony is *eloldalog* majd. Ez jelzi, hogy a lakodalmi fát azonosíthatják a menyasszonnyal, és annak jövőbeli magatartásával.

Azért is fontos minél szebb zöldágot vágni, hogy a falu népe megdicsérje a legényeket, hogy milyen ügyesek voltak, hogy ilyen szép fát hoztak. Továbbá, minél magasabb és arányosabb fenyő áll a menyasszony és a vőlegény házánál, annál jobban lehet látni messzebről is. A felütött fenyők jelzik a házasságkötés ünnepét, illetve azt is megmutatják, hogy melyik házaknál, családoknál lesz az esküvő. Sőt a falu népe reflektál a lakodalmas zöldágak jelenlétére, ha szép magasak, díszesek, akkor dicséri, ha kevésbé, akkor kritizálja. A zöldág tehát jelként, illetve egy kommunikációs eszközként is értelmezhető: a házasulandók és a helyi közösség közötti kommunikációban vállal szerepet.

Miután a legények kivágják a kiszemelt fenyőket, együtt felrakják azokat a szekérre, jól odakötözik, nehogy leessenek menet közben, és elindulnak hazafelé. Ekkor már délutánra jár az idő, hazafelé esznek, *illogatnak* és énekelnek, általában olyan dalokat, amelyek éppen eszükbe jutnak, de ilyenkor főként szerelmi témájúak hangzanak el. Ezzel a hangos énekszóval és kurjongatással felhívják a falu népének figyelmét a közelgő ünnepre.

Amikor megérkeznek a faluba, akkor legelőször a *legényes házhoz* mennek, ahol főtt étellel, általában *káposzta lével*, *véres kolbásszal* és *rántott pityókával* várják őket a ház gazdái. Az evés előtt, vagy után, a legények az udvaron a kérgektől meghántják a fenyőfákat, felnyesik a kb. 7-8 méteres fenyők törzsét a lombjuk alatt, úgy 4-5 méteres részt a törzs aljától számítva, hogy az a rész fehér legyen. A törzs alját hegyesre faragják, hogy le lehessen szúrni majd a földbe. Ha túl sok a fenyő ága, vagy bokros, akkor az alsó ágakból néhányat levágnak úgy, hogy 4-5 sor korona maradjon a fenyőn. A fák fehérén maradt részét piros festékekkel spirálisan, csavarosan megfestik. A XX. század feléig, volt olyan hogy női harisnyát, vagy hasított gyolcsot mártottak a piros festékbe, és ezt tekerték a törzsére, amely nyomot hagyott. Olyan is volt, hogy a nedves fatőre színes krepp-papír csíkot tekertek spirálisan, amely szintén mintát hagyott a törzsön. Manapság már ragasztószalagot („szkoccsot”) használnak erre a célra. A XX. század elején és közepén piros krepp papírral is díszítették a fenyőfa törzsét, azt

tekerték rá a fehérén maradt törzsre. A zöldág törzsének díszítéséhez faforgácsot is felhasználtak még az 1970-es évekig, amelyet kétféleképpen készítettek el: *kézvonóval* húztak egy karikát a fa törzsén, ezt úgy kell elképzelni, mint amikor gyalulnak, és a forgács összetekeredik. Másik módszer: vettek egy gyalut és egy deszkát, befogták, és ahogy gyalultak, a faforgács *felkondorodott*, amit a fa törzsére dróttal feltekertek. Fontos hogy a fenyő lombjai alatt a törzse és a töve fehér, azaz nyers legyen.

Az utóbb említett munkafolyamatban a leányok nem vesznek részt, majd csak a fenyő ágainak díszítéséből veszik ki a részüket. Általában a menyasszony lány rokonai, szomszédai vagy barátnői segédkeznek ebben a munkában. Csütörtökön a *fehérnépek* a legényes háznál várják, hogy a legények mehozzák a zöldágakat az erdőről, majd miután a legények meghántották a fák törzseit és megfestették azokat, utána a leányok elkezdik a dekorálást. Ezt követően csütörtök délután, vagy másnap, szekérre rakják a zöldágakat, és elviszik a menyasszony portájára, a templomhoz, a kultúrotthonhoz, és *felülttik* azokat minden bejárati ajtó vagy kapu előtt. Több háznál az volt a szokás, hogy csak a legények díszítettek, a menyasszonytól vagy a leányoktól kapott krepp-papírokkal, a menyasszony és barátnői csak akkor látták a díszített zöldágat, amikor már felállították azokat a legények a leányos és a legényes háznál is. Jellemző volt az is, hogy a fiúk meghántották a fák törzseit a legényes háznál, a díszítést pedig a leányok végezték pénteken, az ara udvarán. Szokás volt, hogy miközben a legények a menyasszonynál felállították a zöldágakat, különböző tárgyakat loptak el a házból, amelyeket a lakodalmas napon nászajándékként visszaadtak az eredeti tulajdonosának. Főleg gazdasági, háztartási eszközöket, mint például kapát, fejszét, sulykot csentek el a háztól.

A díszítéshez a XX. század közepéig főleg fehér és piros krepp-papírt használtak, de napjainkban már mindenféle színűt felaggatnak, rózsaszínt és narancssárgát is akár. Ugyancsak a XX. század közepéig jellemző volt, hogy csak fehér papírokkal díszítették a fát, ez a menyasszony erkölcsös leányéletét, szüzességét, és tisztaságát fejezte ki.⁵ Akiről tudták, hogy nem példaértékű életet él, annak nem is engedte a közösség, hogy csak fehérrel díszítse fel lakodalmi zöldágát, hanem piros színű krepp-szalagokat is kellett aggatni az ágakra. A piros az élet és a testi szerelem színe, így az ezzel való díszítés szimbolikus erővel rendelkezik. A fenyők ékesítését úgy végzik, hogy krepp-papírokat hosszú, kb. 20 centiméteres csíkokra ollóval felvágják, és a zöldág egy-egy ágára felaggatják. Ebben nincs

⁵ TÁNCZOS 2007. 351.

szabályszerűség, viszont törekednek az arányosságra és a szimmetriára. Ügyelnek arra, hogy a menyasszonynak tetszően díszítsenek, napjainkban jellemző, hogy ő szabja meg, milyen színű krepp-papírt használjanak, sőt, sokszor annak beszerzéséről ő maga gondoskodik. Sárga és kék színű krepp-szalagot soha sem tűztek a zöldágak ágaira, mivel ezeket „oláhos” színeknek mondták. Amiatt, hogy a zöldágak magyar nemzeti színben pompáztak, volt rá példa a kommunizmus időszakában, hogy az arra tévedő román megszólta a ház gazdáját, sőt a gazdát akár meg is büntethették ezért a román hatóságok. Az 1990-es évek második felétől már szabadon lehet piros-fehér-zöld színeket használni a lakodalmas fák díszítésénél. A magyar nemzeti szín használata és a román színektől való elhatárolódás kifejezi a székely nemzeti identitást és a magyar néphez való tartozás tudatát.

Szintén krepp-papírból egy rózsát készítenek, vagy egy jó dús rózsacsokrot, és azt helyezik a fenyő *hegyére*. A rózsa lehetet fehér vagy piros színű is. Maga a virág jelképezi a szerelmes párt, a szerelmet, a fiatalságot és egyben a termékenységet is.⁶ Szokás volt, és napjainkban is szórványosan őrzik azt a hagyományt, hogy az egyik zöldág tetejére, vagy derekára egy cifra kis korsót, vagy üveget pálinkával töltve felkötnek, amelyet a szombati lakodalmas napon, valamelyik legénynek, a vőfélynak, vagy a vőlegénynek le kell vennie a fáról. Ezt a kis italos korsót Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván *nyuszujojókorsónak* nevezik, ennek levétele a fáról egy próbatételnek, a bátorság megmutatásának számít, ugyanis a vőfélynak, a vőlegénynek, vagy valamelyik más legénynek fel kell másznia a több méter magas fára, hogy levegye a korsót, közben a fa az ember súlyától folyamatosan mozog. Az egyik interjúalanyom így fogalmazott: „*mutassa meg, hogy ő a legényeknek a veleje, a legügyesebb*”⁷. Mindezt megelőzi a legények fogadása: pénzben fogadnak arra, hogy vajon le meri-e venni a *nyuszujojókorsót* az önkéntes jelentkező. A másik esetben, pedig, nem másznak fel a korsóért a legények, hanem kövel próbálják eltalálni, vagy viccből pisztollyal lelőni a fáról (a szabad fegyverviselés idejében akadt rá példa).

Csütörtökön tehát teljesen feldíszítik a zöldágakat, összesen tizennégyet: 4 darab kell a leányos házhoz (2 a ház kapujának elejébe, és 2 a ház bejárati ajtajának elejébe), kettő a legényes házhoz (szintén 2 a ház kapujának elejébe, és 2 a ház bejárati ajtajának elejébe), a kultúrházhoz is kell 4 (a kultúrháznak két bejárati ajtaja van), illetve a templom kapujának elejébe is tesznek kettőt. Természetesen a legszebb és legmagasabb zöldágakat a menyasszony és a vőlegény házához teszik. Ezeket a zöldágakat nem csütörtökön állítják fel

⁶ TÁNCZOS 2007. 360-361.

⁷ P.A.

az épületek elé, hanem csak a szombati napon, a délelőtti órákban. A *nagykapuk* elé tett zöldágak a legmagasabbak, ezeket dróttal, vagy láncsal a kapuhoz rögzítik azokat. A *kiskapuk* előtti fenyők pedig mindig kisebb méretűek.

A zöldág állításán kívül kaput is kötnek, van, ahol csak *kapukötés* van, van ahol csak zöldág-állítás, van ahol mindkettő, sokszor attól függ, hogy a menyasszonynak melyik tetszik. A díszkapu-kötést sokan azért választják, mert egyszerűbb az elkészítése, mivel csak fenyőágakra van szükség, nem kell hosszasan megfelelő fenyőt keresni, amit sokszor nem is lehet találni, mert sok a féloldalas, görbe fa. A kapukötést tehát vékonyabb fenyőágakból, *hajlákból* készítik: az ágakat egy drót segítségével a menyasszony és a vőlegény portájának kapujára kötik, vízszintesen, és krepp-papírral díszítik azokat. Két kisebb zöldágot pedig a kiskapu elé szúrnak le (ez elengedhetetlen). Ezt a munkafolyamatot is a legények, és a férfiak végzik, és a díszítését általában leányok.

A zöldágakat és a kötött kapuról az ágakat a lakodalmat követően legalább egy hétig úgy kell hagyni, mivel úgy tartják, hogy ha hamarabb lebontják, akkor a házasság is olyan rövid életű lesz.

Miután eltelt az egy hét, akkor a felállított zöldágakat felszedik, a kapuról a kötött ágakat pedig leszedik, ezután eldobhatják ezeket, vagy pedig a jobb zöldágakat fel is használhatják például *lajtorja* készítéséhez.

Balázs Lajos megállapítása szerint a lakodalmi fenyő feltehetőleg ősi kultikus szokások maradványa⁸, Székely László pedig úgy véli, hogy a zöldág a növekedés, termékenység, erő, egészség, áldás és a szerencse jelképe.⁹

Temetés. Csíszentgyörgyön és Csíkbánkfalván kizárólag fiatalkorú temetésén állítanak zöldágakat. Olyan fiatalokat illet meg ez a szokás, akiknek még nem volt életükben lakodalmuk, így ez a rítus a gyász kifejezésén kívül a lakodalmat igyekszik „bepótolni”, mintha az elhunytak nem csak a temetésén, hanem a lakodalmán is jelen lenne a közösség. A helyiek nem említik a szokásnak ezt a szerepét, viszont Tánczos Vilmos is utal arra, hogy ez a jelenség valóban az elmulasztott lakodalmat hivatott megidézni.¹⁰ Továbbá a lakodalmi ünnepséget idézik meg a székely népviseletben lévő fiatalok, akik a kezükben viszik a temetésre a zöldágakat. Balázs Lajos szerint a halott lakodalma a külsőségekben jelenik meg: szimbólumok, jelképek, rituális eszközök által, illetve a lakodalom beavató rítusain keresztül

⁸ BALÁZS 1994.245.

⁹ SZÉKELY 80.

¹⁰ TÁNCZOS 2007. 230-231.

valósul meg. Ennek értelmében, ilyen rituális kelléknek, illetve jelképnek tekinthető a zöldág is, ami a lakodalomra emlékeztet.¹¹ Székely László így ír erről a szokásról: „Csíkszentmiklóson a halott legény koporsójától a temetőig tíz méterenként zöldágakat ütnek”, „Csíkgöröcsfalván a halott legény koporsója mellett legénytársai négy, papírszalagokkal díszített fenyőt, a lányok pedig fehér és kék szalagokkal díszített zöldágot visznek, és mindezeket a sírhantra felütik”¹²

A fiatalok halála esetén általában az elhunyt szomszédai, barátai néhányan (4-en, 5-en vagy még többen) megbeszélnek, hogy mikor mennek ki a zöldágakat vágni a temetésre, ki adja a szekert és a lovat, illetve, hogy melyikük udvarára hordják be a fenyőket. A megbeszéltek szerint, a temetés előtt pár nappal, az elhunyt, fiú barátai, szomszédai vagy rokonai közösen elmennek a havasokba zöldágot vágni. Ekkor nem olyan magas fenyőfákat vágnak, mint a lakodalomra. A fák mérete függ attól, hogy hány évesen hunyt el a fiatal, ha egészen fiatalon, akkor kisebbet, ha idősebben (pl.: 20-25 évesen), akkor magasabb zöldágakat választanak. Ugyanúgy, mint lakodalomkor, az arányos, szép fák kiválasztása után, felkötik a szekérre, és az egyik legény udvarán lerakodják, ott pedig a tövüket meghántják nyersre, majd spirálisan megfestik piros festékkel, akárcsak a lakodalmi ágot.

Ezután kezdődik a zöldágak díszítése, amelyet lányok és fiúk egyaránt végezhetnek, főleg a halott fiatal barátai vesznek ebben részt. A díszítéshez kizárólag fehér krepp-papír csíkokat használnak fel, illetve a fenyők hegyére fehér vagy piros rózsacsokrot készítenek szintén papírból. Fontos, hogy a zöldágak hegyét megtörjék, hogy lefelé hajoljon a rózsával együtt, ez jelenti azt, hogy a fiatal élete is megtört, vagyis véget ért, az elmúlást és a halált jelképezve.

A temetést megelőző napon a feldíszített, letört hegyű zöldágakból két-két darabot raknak a falu összes útmenti keresztjének mindkét oldalára. Ezenkívül a templom bejárataihoz is raknak, szintén párosával. A porta elejébe nem tesznek, viszont a gyászmenet közben, négy fiatal legény vagy leány négy darab kisebb fenyőágot tart a kezében, és a koporsó 4 sarka mellé állva vonulnak a sírhoz. Többen azt mondták, hogy ha legény halt meg, akkor a fákat legények viszik, ha lány, akkor lányok viszik, de akadtak olyan interjúalanyaim is, akik ellenkezőleg ismerik ezt a szokást.

A sírhoz érve a négy fiatal egyén, a sírhely négy szegletéhez áll, kezükben tartva a zöldágakat, a koporsó leeresztése és az elföldelés után pedig leszúrják azokat a földbe, szintén

¹¹ BALÁZS 2006.

¹² SZÉKELY 144.

a négy szögletbe. Ezeket a zöldágakat minimum hat hétig ott kell hagyni ahová leszúrták, majd csak utána szedik fel, és égetik el. Ha a temetés, *világítás*¹³ előtt 2-3 hónappal történt, akkor szokás volt, hogy felszedték a már addigra elszáradt zöldágakat a sír körül, a sír lába felőli oldalán pedig elégették halottak napján a temetőben.

Jakabág állítása. Május 1., Szent Fülöp és ifjabb Szent Jakab apostolok napja.

Napjainkban Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván a május elsejei zöldág-ütés már csupán az idősebb generáció emlékezetében él, mivel az 1960-as évekre eltűnt ez a szokás, így az elbeszélések alapján tudtam ennek a folyamatát rekonstruálni. A két településen a májusi jakabág állítását a legények végezték, akik *szeretejük* tornáca elejébe, a kis kapu két szélére egy-egy fiatal fenyőt ütöttek fel. A zöldágak felállítását megelőzte a fák beszerzése: a legények legjobb barátaikkal megbeszélték, hogy mikor mennek ki az erdőre fát vágni (körülbelül ketten, hárman mentek zöldágért). Majd a május elsejét megelőző éjszakán a legény, barátjával és a két zöldággal együtt a kedvesének udvarán a tornác előtt a földbe lyukat szúrva elhelyezte, a fiatal fenyőket, amelyeket hasonló módon, színes krepp papírokkal díszítettek fel. A legények a fenyők *felütését* próbálták minél hangosabban végezni, hogy a házban lévők meghallják. A leány és családja válaszolt az udvarló legénynek, ennek egyik módja volt, hogy a sötét házban az ablaknál gyufát, vagy gyertyát gyújtottak, ez jelezte azt, hogy a legényt szívesen látják a háznál, és elfogadják udvarlási szándékát. Ha a leány és családja nem akarta fogadni a legényt, akkor sötét és néma maradt a ház belseje. Egyszerűbb formája volt a jelzésnek, hogy az egyik családtag kinyitotta az ajtót és kiszólt a legénynek, hogy várják bent a házban. A vendégül látott legényt általában pálinkával és étellel kínálták meg, és körülbelül egy óra hosszát társaloghatott a ház népével.

Fontos volt a *felütött* jakabág folyamatos őrzése és megvédése, mivel azt más rivális legény ellophatta a leányos ház udvaráról.

Ehhez az alkalomhoz kötődhetett *éjjeli zene* is, amikor a legény zenészeket fogadott, vagy ő maga zenélt kiválasztott párja háza előtt.

Ez a párválasztási rítus nem csupán a fiatal udvarló legényeknek és kiválasztottjaiknak volt kiemelkedő esemény, hanem a faluközösségnek is, hiszen már hajnalban gyermekek szaladtak végig a falu utcáin, hogy megnézzék, kinek a portájára *ütöttek fel* jakabágot, és az hogyan néz ki. Ebből következik, hogy akár gyermeknek, ifjúnak és idős embernek is nagy nap volt a május elseje, hiszen nem csak gyönyörködhetek a felállított díszes zöldágakban,

¹³ Világítás: A halottak napja egyik mozzanata, amikor a sírnál világítanak, illetve mécsest gyújtanak.

hanem megtudhatták, kik azok a leányok, akik eladósorban vannak, és akiknek lassan lakodalmuk is lehet, és szívesen beszéltek egymás között erről.

A május elseji zöldág-állítás Erdély több falvában elő szokás még napjainkban is. A Segesvár környékén élő szászok nemcsak a szeretett leány háza elé helyeztek zöldágot, hanem *ajándékfa* felütésével fejezték ki tiszteletüket a közösség előjárósága (lelkipásztor, polgármester, céhmester) előtt is, sőt, a brassói diákok ugyanezen okból nyírfát helyeztek a kollégium bejárata elé.¹⁴

Bérmálás. A bérmálás rítusa során is megjelenik a zöldág *felütésének* a szokása, azonban ekkor nem fiatal fenyőfákat állítanak fel, hanem nyírfákat. A bérmálást megelőző napokban főként az egyháztanács tagjai, a harangozó, vagy a fiatal legények az erdőről nyírfaágakat hoznak, amelyeket a templom nagykapuja, cintermének bástyaajtói, a templom összes bejárati ajtaja elé párosával leszúrnak. Továbbá a templom és a parókia közötti útszakasz mindkét oldalán bizonyos távolságot követve szintén nyírfaágak sora áll. Az elmúlt években készült bérmálási fényképeken jól láthatóak ezek a fák: a bérmált fiatal családjával együtt a templom kapuját övező zöldágak között állva készítenek magukról családi fényképet. A csikmenasági bérmálási ünnep hangulatát roppant érzékletesen festi le Székely László: „A püspök ilyenkor rendszerint beállt a körmenetbe és szent énekek zengése és a harangzúgás közepette vonult a templomba a zöldágakkal díszített úton”.

A bérmálás kapcsán említem meg a *papszentelés* ceremóniáját, amelyen szintén nyírfákat ütnek fel ugyanazon szisztéma szerint, mint a bérmálás ünnepén.

Úrnapja. Az úrnapi oltárok kis asztalokból állnak, amelyekre fehér abroszt helyeznek, arra rá két gyertyatartót, és egy szép nagy szentképet tesznek, illetve szőnyeget is teríthetnek rá. Az úrnapi oltárok mindegyikéhez összesen öt darab fiatal nyírfát állítanak: kettőt-kettőt a két oldalához, és egyet a hátoldalához. Vannak olyan alkalmak, amikor úgy alakítják ki az oltárokat, hogy a körülöttük lévő nyírfaágak tetejét összefonják, így az oltárok formája hasonlatos egy barlangéhoz. Az úrnapi oltárok készítését a Rózsafüzér társulatok végzik, továbbá *tizesenként*¹⁵ felosztják, hogy melyik csoport mit hozzon az oltárhoz (pl.: szentkép).

Csikszentgyörgyön és Csíkbánkfalván még napjainkban is szokás, hogy az úrnapi szertartás után, a templomból kijövet az idősebb hívek egy nyírfaágat szakítanak le, és ahány levelet számolnak meg rajta, annyi *Üdvözlégyet* és *Miatyánkot* imádkoznak el otthon. (Ez a szokás megegyezik a Csíksomlyói búcsúból hazavitt ág felhasználásának módjával.) Majd

¹⁴ POZSONY 1997

¹⁵ Tizes: Egy település részt jelent a csíki székely nyelvhasználatban.

elteszik az ágat, és rossz idő esetén egy-egy levelet elégetnek, ezzel védekezve az időjárás ellen.

A zöldágakkal való ékesítésen kívül úrnapihoz kapcsolódik a virágszirmok hintése is, amelyeket az első áldozó gyermekek, főként kis leányok végeznek. Kezükben kis kosárából hintik a körmenet előtt a szirmokat.

Templombúcsú. A Szent-György napi búcsú alkalmával fiatalfenyőfákat állítanak fel, amelyeket nem díszítenek fel, hanem törzsüket kissé felnyesik, hegyesre faragják, és a templom kapujához, ajtajai elé párosával leszúrják, továbbá a parókia és a templomkertet összekötő út mentén is *felütik* őket. Ezeknek a zöldágaknak a kivágását a fenyvesekből szintén a harangozó, a fiatalabb legények, és az egyháztanács tagjai végzik a leggyakrabban. Mielőtt felütik a fákat *összepaszítsák* őket kettesével, hogy az egymás mellé kerülő zöldágak egymáshoz hasonlóak legyenek, és arányosságot mutassanak. Erre az esztétikai szempontra nem csak templombúcsúkor figyelnek, hanem az összes többi egyházi vagy profán ünnepen is. A búcsún *felütött* fenyőket az ünnepet követő napokban felszedik, összegyűjtik egy helyre, majd elégetik őket.

Ballagás. Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván a ballagást *kicsengetésnek* nevezik, ekkor ünneplik a diákok, családjuk, és a tanári kar a gyermekek nyolc tanévének sikeres elvégzését és befejezését. Ilyenkor a gyermekektől elbúcsúznak: bölcsességekkel, aforizmákkal, versekkel kívánnak a gyermekeknek a jövőre nézve boldogságot és sikereket, az életre való felkészítés érdekében jó tanácsokkal látják el őket. A szülők a ceremónia végén pedig virágcsokrok átadásával gratulálnak gyermekeiknek tanulmányaik elvégzéséhez.

A kicsengetési rítus szerves eleme a zöldág, és a *fenyőhajla*. Az iskola bejárati ajtaja elé egy-egy magas, dús fenyőfát szúrnak le, amelyeket színes krepp-papírokkal díszítenek. Ezen kívül az iskola kapuinak keretét fenyőfaágakkal és ágakból készült girlandokkal borítják be, amely így zöld, fenyő árkához hasonlít így. Ezeket is színes papírokkal ékesítik. A ballagási fényképeken a kötött kapuk és a felállított zöldágak is jól kivehetők, szokás ezek előtt csoportos fényképet készíteni a ballagó diákokkal és tanáraikkal, illetve az iskola igazgatójával.

Kortárstalálkozó. Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván a 30, 40 és 50 éveseknek külön ünnepséget, találkozót szerveznek. Ebből az alkalomból fiatal fenyőfákat helyeznek a templom kapuja, ajtajai, és a kultúrotthon bejáratai elé is. Az esemény a csíkbánkfalvi iskola udvarán kezdődik vasárnapi napon, ahol reggel kilenc órakor gyülekeznek az évfordulósok, és ott üdvözlik egykori tanáraikat és a volt iskolaigazgatójukat, majd a tíz órától kezdődő

szentmisére mennek a Szent György templomba, ahol a pap is köszönti az évfordulósokat. A szertartás után a családtagok virágokat ajándékoznak az évfordulót ünneplőknek, majd együtt sétálnak el a csíkbánkfalvi kultúrotthonba. A menet felvonulás szerű, elől két leány virágokból készült koszorút visz a kezében, amit később a kultúrotthon színpadjára tesznek le. A kultúrházban megebédelnek, majd hajnalig tartó zenés mulatság kezdődik el, amelyen az ünnepeltek és azoknak családtagjai vesznek részt.

Ez az ünnep egyszerre magán hordozza a szent és profán jegyeit, mivel egyszerre kapcsolódik hozzá egy szakrális szertartás (a mise), illetve egy utcai felvonulás és mulatság is. A zöldágak is jelzik mindezt, hiszen a szent hely, vagyis a templomnál és a mulatság helyszínét adó kultúrotthonnál is megtalálhatók.

III.) A zöldág értelmezési lehetőségei és funkciói

III.1) A zöldág mint archetipikus kép

A folklórjelenségek alapvető tulajdonsága, hogy erősen jelen van bennük a képi kifejezőmód, illetve a képi nyelv működése. Ezek a képek, másként *archetípusok*, a tudatalatti rétegekben rejtőznek, amelyeket az ember szimbolikusan fog fel, mögöttük mágikus-szagrális erő rejlik és a szellemi világ üzeneteit hordozzák magukban. Továbbá nem csak ábrázolnak és jelképeznek ezek a képek, hanem maguk is azonossá lesznek a megjelenített transzcendens valósággal.¹⁶ A képekben megmutatkozik a szent, ami egyben azonos a valóság megnyilvánulásával is. Ezt Eliade *hierophániának* nevezi, és állításának szemléltetése céljából a kő és a fa kultuszát hozza fel példának, amely szerint a szent követ és fát azért tisztelik bizonyos kultúrkörök, mert nem csupán maga a kő és fa fizikai mivoltuk jelenik meg bennük, hanem azért, mert maga a természet kozmikus szentsége, a valóság és az örökkévalóság is megtestesül bennük.¹⁷

Az egyik legismertebb a fa képéhez kötődő elképzelés az életfához, vagy a világfához kötődik, mivel az egész világegyetem megszületése egy kozmikus fához kötődik. Ez a szimbolizmus igen archaikus, többek szerint a magyar ősvallás elemeit is magába foglalja. Természetesen, ez nem csak a magyar folklór sajátossága, hanem más népek mondáiban, szokásaiban, népköltészetében és díszítőművészetében is ugyancsak megtalálható.¹⁸

A csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi zöldágot is egy archetipikus képnek tekintem, amelyek az előző fejezetemben leírt ünnepek és szokások keretein belül jelennek meg. Csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi interjúalanyaim a zöldág archetipikus mivoltával tudatosan nincsenek tisztában, azonban mindennapi cselekedeteik és néhány általuk elhangzott lényeges mondat azt tükrözi, hogy ennek a képnek a háttérében valóban valami „*kozmosz szentséghez*”¹⁹ hasonló húzódik meg. A következőkben ezen állításomat alapozom meg.

Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván zöldág (fenyő és a nyírfa) szimbolizálja az *életet*, az *életerőt*, lakodalmon és párválasztási rítuson pedig (jakabág-állítás) mindez kibővül a *szerelem* és a *termékenység* szimbolizálásával is. Ezen kívül, a zöldág biztatást, az élet és a

¹⁶ TÁNCZOS 2007. 7-10.

¹⁷ ELIADE 2009. 7-8.

¹⁸ LÜKŐ 1942. 118-125.

¹⁹ ELIADE 2009. 7-8.

jövő felé nyújt reményt: interjúalanyaim egyhangú véleményen voltak azon, hogy számukra a zöldágak zöld színe a *reménységet* jelképezi.

A csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi fiatalok temetésén letörnek a zöldágak csúcsait, ami egyértelműen az élet „megtörését” és megszakadását jelzi. Lakodalmon pedig a zöldágot azonosítják a pár jövőbeli házasesetével, úgy tartják, hogy lakodalom után még egy hétig mindenképp a házak kapuja előtt kell legyenek felállítva a zöldágak, mert ha hamarabb lesznek ők, akkor a házaseset is olyan rövid lesz. Továbbá, nem véletlen, hogy lakodalomkor helyezik el a legtöbb és legmagasabb zöldágakat, minden egyes helyszín bejáratait, amelyet az újdonsült pár érint, fenyők szegélyezik. Ez kifejezi az erőt, az egészséget és a termékenységet²⁰, ez által az ifjú pár részesedik szerencsében és áldásban, s mindez arra irányul, hogy házasesetük a házasságkötés után is „örökzöld” és boldog maradjon. Mindezt érzékletesebben kifejezi Székely László által felgyűjtött csíki lakodalmi vőfélyvers: „*Kívánom, hogy életük viruló zöldághoz hasonlítson; zöldelő levélként lakozzék náluk a szeretet és béke. Bármilyen csapás és veszély is támadja meg őket, egymást mindig szeressék és oltalmazza*”.²¹ Látható, hogy az élet és annak boldogan való leélése igen hangsúlyos, továbbá kirejik a szövegből, hogy jövőtől való félelem (csapás, veszély) is megjelenik, amely ellen a fenyőfa képe nyújthat védelmet.

A zöldágaknak mint archetipikus képeknek antropomorf jelleget is tulajdoníthatunk, hiszen lakodalomkor azért nem szabad féloldalas, görbe fát kívágni lakodalmi zöldágnak, mert a menyasszony is *eloldalog* majd, hamis lesz a házasesetben. Továbbá, a már említett „megtört” fenyő jelképezheti a halottat, hiszen a fa halála az ember halála is.²² Az emberi tulajdonságokat, állapotot és sorsot tehát olykor kivetítik a fára, és azonosítják vele.

A kortárstalálkozó egy olyan ünnep, amelyen a résztvevők az életkorukat, életfordulójukat ünneplik kortársaikkal együtt. Már eme két szóban, hogy életforduló és életkor, benne van az *idő* és az *élet* fogalma. Mindezek kapcsolatba hozhatók azokkal a zöldágakkal, amelyeket ilyenkor igen gazdagon felállítanak minden egyes helyszín bejáratai előtt, amelyeken a ceremónia zajlik. Sőt, a zöldág, mint kép, ezt a két verbálisan megmagyarázhatatlan fogalmat jeleníti meg, ez a két szó a zöldágban ölt testet.

²⁰ SZÉKELY 1943. 80. (kézirat)

²¹ SZÉKELY 1943. 80. (kézirat)

²² TÁNCZOS 2007. 391.

A május elsején felütött nyírfa pedig a *szerelem* hivatott hirdetni, hiszen az udvarló legény saját maga tette a fát kiválasztottja kapuja elé jelzéseként, Székely László véleménye szerint, pedig annak feldíszítésével „*az áldást tisztelik meg*”.²³

A szakrális ünnepeken felállított fiatal fenyő- és nyírfák szintén az életet és az erőt célozzák meg, de ezen kívül kapcsolódik a szenthez is, hiszen Jézus Krisztust üdvözlük és dicsőítjük velük.

Ezek a fák, mint ahogyan az utóbbi fejezetben leírtam a bejáratoknál, vagy bejáráshoz vezető útszakaszokon vannak elhelyezve: kapuk, ajtók előtt, a paplakot és a templomot összekötő útszakasz mentén. Ennek magyarázata feltehetőleg az, hogy ezek a bejáratnál lévő zöldágak határként vagy küszöbként funkcionálnak a szent és profán terek elválasztásának céljából, és szakrális ünnepekkor pedig e terek elkülönítése még hangsúlyosabbá válik. A nyílásnak, illetve küszöbnek igen gazdag kultúrtörténeti adatai vannak. Mircea Eliade szerint a nyílást különböző ábrázolással fejezték ki: „*a bekerített szent területen léphet kapcsolatba az ember az istenekkel; kell lennie tehát egy felfelé vezető ajtónak, amelyen az istenek leereszkedhetnek a földre, és az emberek szimbolikusan felemelkedhetnek az égbe*”²⁴. A zöldág tehát egy központi elválasztó határ, amely segítségével az emberek a profán világból felemelkedhetnek a szent világba, ahol közelebb érezhetik magukat az Istenhez. Nem véletlen, hogy a paplakból vezető utat is zöldágak szegélyezik egészen a templom bejáratig, hiszen a pap ad áldást a szakrális rítusokon, illetve ő a közvetítő a római katolikus hívek és az Isten között. Azért válik fontossá, hogy útját zöldágak kísérjék, hogy segítségükkel Isten által ő is áldásban, erőben részesüljön, közelebb kerüljön a szenthez, az Istenhez, miképpen eredményesebben tud kapcsolatot teremteni hívei és az Isten között is. Minden csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi ünnepen, amelyeken a templom bejáratait fiatal fákkal szegélyezik (lakodalom, fiatal temetése, bérnálás, papszentelés, templombúcsú, kortárstalálkozó) az utóbb leírt célt szentesítik meg a zöldágak.

Azokon a rítusokon, amelyeken nem csak a templomokhoz, vagyis szent helyszínekhez, hanem a profán terekhez is állítanak zöldágot, akkor a fák szerepe nem a szenttel való kapcsolatteremtésben, és a szentbe való átlépésben segít, hanem két státusz dimenzióját különíti el egymástól. Ez alatt értem, például a lakodalmas házak kapui és ajtaja előtt felütött fenyőket, amelyek az átmeneti rítus kontextusán belül különít el két világot, illetve státuszt, átmenetet képezve. A házasulandók köztes státuszát fejezik ki, illetve szabnak

²³ SZÉKELY 27. (Áldásos esztendő. Az áldás eszméje a csíki évfordulók néprajzában. Kézirat)

²⁴ ELIADE 2009. 19-20.

határt két társadalmi helyzetük között. Például a menyasszony még nem feleség, de már nem is hajadon leány, szülői házában ajtajánál és kapuinál felállított fák pedig jelzik a határt, a családjától, a szüleitől való megválását, eltávolodását, és egyben egy újba való beilleszkedést is.

Utolsóként térnék ki a zöldágak mágikus és szakrális funkcióira. Az archetipikus képek mögött, mint ahogy már említettem mágikus-szakrális szerep is meghúzódik, a zöldágaknál is ugyancsak ez tapasztalható. A mágikus-szakrális jellegű képekről el kell mondani, hogy nem kifejezett, egyértelmű szavakat fejeznek ki, mivel ezek a képzelet olyan belső képei, amelyek az isteni, illetve magasabb igazság megismeréséhez kapcsolódnak, ezért is lenne nehéz szavakkal, verbális módon beszélni ezekről a képekről.

A zöldágnak, illetve a zöld gallyaknak hazánkban védő, elhárító és termékenységarózkodó funkciót tulajdonítottak. Ezért jutottak jelentős szerephez a népi gyógyításban, rontáshárításban és más mágikus eljárásokban, sőt az egyház növényi szentelményeit is felhasználta a nép nem keresztény eljárásokhoz. Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván napjainkban a zöldágak eme szerepe eltűnőben van, egyedül az egyházi ünnepeken felállított nyírfák ágának leszakítása, majd azok leveleinek elégetése rossz idő esetén jelzik ezt a „maradványt”, hiszen az ekkor elégetett *nyírfalapi* hathatósan bizonyul az erős eső, villámlások, és természeti csapások ellen. Továbbá, a mai napig a csíksomlyói pünkösdi búcsúról szokás hazavinni nyírfák *hajlát*, így az otthon maradtak is részesülnek a búcsú szellemében, azon kívül, annyi *Miatyánkot* és *Üdvözlégyet* mondanak el, ahány levél található rajtuk (az ekkor elmondott ima hathatósabbnak bizonyul).

Székely László Alcsík és Felcsík több falvában megállapította, hogy a jakabágnak gonoszúzó jellege van, főleg ha ennek törzse faragva van, mert a kérge alatt ártó szellemek rejtőznek.²⁵ Ezenkívül, Székely László a nyírfák és a fenyőfák szerepét különböző szokásokban, a következőképp fogalmazta meg: „*Mindkettő életet ébresztő és gonoszúzó*”, „*évfordulók áldásos ünnepein életadó*”²⁶

Számos szakirodalom lát el minket olyan információkkal, amelyek azt bizonyítják, hogy a zöld fák, illetve azoknak az ágaiknak mágikus, védő és elhárító szerepük van, nem csak csíki adatok tükrözik ezt, hanem például Csólyospáloson²⁷ azért tűzték ki az ágakat,

²⁵ SZÉKELY 107. (Áldásos esztendő. Az áldás eszméje a csíki évfordulók néprajzában. Kézirat)

²⁶ SZÉKELY 25-26. (Áldásos esztendő. Az áldás eszméje a csíki évfordulók néprajzában. Kézirat)

²⁷ Csólyospálos: A település Bács-Kiskun megye délkeleti csücskében, a Kiskunság keleti peremén, Kiskunmajsától 12 km-re, a Szegedre vezető műút mentén fekszik. Forrás: <http://csolyospalos.hu/telepulesunkrol/> (Letöltés: 2012.11.13., 15:55)

hogyan a mennykő elkerülje a házat.²⁸ A Nyárad vidékén minden székely legény húsvét napjára virradóra kedvesének kapujára, vagy háza környékére fenyőágot tűz.²⁹ Lakatos-Bakó Melinda pedig leírja, hogy az úrnapi lombátorból letépett ágaknak szintén védő, elhárító funkciót tulajdonítottak, haza vitték, és az istálló gerendájára tűzték, hogy védjen a tejelvívő boszorkányoktól. Ezen kívül, ezt az ágot a kisgyermek párnája alá is rakták, mivel szemmel verés ellen hathatósan bizonyult, illetve a tehenet is megcsapkodták vele, hogy ne álljon be a kórság.³⁰ Szendrey Zsigmond a fölműveléshez kapcsolódóan írja le tanulmányában, hogy a pünkösdi zöld ágot a veteménybe szúrják, amely védi a palántákat a hernyóktól és más csapástól.³¹

A leírtak alapján elmondható, hogy a zöldágat valóban tekinthetjük egy archetipikus képnek, hiszen látható, hogy Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván még mindig erősen jelen van a különböző rítusokban, amelyeken kivétel nélkül az életet idézi meg, és a helyi lakosok hozzávaló viszonyulása is tükrözi, hogy a zöldág mélyebb, szellemi és lelki értékeket képvisel. Igaz, a mágikus cselekvésekhez és varázsláshoz kapcsolódó jellegük már eltűnőben van, viszont a jeles néprajzi szakirodalmak alapján következtethetünk arra, hogy egykor az általam kutató két csíki településen is erősebb volt a fának, és azoknak az ágaiknak ez a fajta szerepük.

III.2) A zöldág mint az átmeneti rítusok kelléke, és annak mágikus-szakrális funkciója

Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván szinte csak olyan rítusokon állítanak fel zöldágot, amelyen valami változás megy végbe, ezek pedig főként státuszbeli változások. Ezek közé a rítusok közé sorolom többek között a lakodalmat, a fiatalok temetését, a bérnialást, a papszentelést és a ballagást. A kortárstalálkozót és a templombúcsút nem sorolom ide, mivel ezeken a rítusokon az egyéneknek nem lépnek át egy másik státuszba, viszont fontos megjegyezni, hogy ilyenkor is változás áll be, hiszen a kortárstalálkozón az egyének új életkorszakba lépnek (30-as, 40-es vagy 50-es éveikbe), illetve a búcsún a hívek megszabadulnak bűneiktől (státuszváltozás nélkül).

²⁸ BÁLINT 1998.447

²⁹ BÁLINT 1998. 312

³⁰ LAKATOS-BAKÓ 1983.155

³¹ SZENDREY 1941. 180-188.

Az átmeneti rítus során az egyén egyik helyzetéből, azaz státuszából átlép egy másikba, így előző élete megváltozik, ennek következtében új kötelességekkel, feladatokkal és társadalmi elvárásokkal kell számolnia. Az átmenetet is több részre lehet osztani Arnold van Gennep elmélete szerint, három szakasz létezik: az *elválasztás*, az *eltávolodás* és a *beavatás*.³² Ha egy egyén egyik területről egy másikra lép át, akkor egy bizonyos ideig speciális, köztes helyzetbe kerül: „*a két világ közt lebeg*”. Ezzel párhuzamosan minden olyan rítuson, amelyen az egyén egy mágikus, vallási vagy társadalmi helyzetből egy másikba lép át létrejön egy gondolati vagy materiális válaszsáv.³³ Gennep leírja, hogy ha egy rítuson megjelenik egy kettőbe vágott tárgy két része, vagy két ág közt, esetleg valami alatt kell áthaladni, és ehhez hozzákapcsolódik az, hogy az egyén egyik világból átlép a másikba, akkor azt mindenképp *közvetlen átmeneti rítusként* kell értelmezni.³⁴ Az általam kutatott két faluban is megfigyelhető ez, hiszen az egyén a rítusok során mindig átlép a két, egymással szemközt elhelyezkedő zöldág között.

Vegyük első példaként a lakodalmat: ekkor a házasulandók egyik társadalmi státuszukból átlépnek egy másikba, leányból férjzett asszony, a legényből pedig férj válik. Ennek az átmeneti szertartását mindvégig végigkíséri a zöldág, hiszen már az ünnepséget megelőzi a legénybúcsú szerű zöldág-kivágás, amelyhez a legények iszogatása, közbeni mulatozása is hozzákapcsolódik. Ez tehát tekinthető egy elválasztó szakasznak. A fák felütése és díszítése is ehhez a rítus szakaszhoz köthető. Az eltávolodást pedig lakodalmi nap jelzi, amikor a vőfély kikéri a menyasszonyt. A lakodalmi képeken is jól látható, hogy ilyenkor az ifjú pár, vagy a vőfély a ház ajtaja előtt lévő fenyőfák között állnak. Továbbá, ahogy már említettem a lakodalmas házak előtt álló magasra nyúló zöldágak a közösség felé is jelzik a pár társadalmi státuszának a változását, a régi világuktól való eltávolodásukat. A lakodalmi nap lezajlása után, a „mézes hetekben” is állnak még lakodalmi fenyők a kapuk előtt, amikor a házaspár éppen az új helyzetükbe avatódnak és épülnek be.

A fiataikorú temetésén az elválasztás rítusával kevésbé találkozunk, a zöldágak megjelenése ezen alkalmon pedig az elmulasztott lakodalmat, mint jogot és emberi szükségletet igyekszik pótolni, ez főként a közösségnek fontos, mivel az igényli mindennek a megélését és azt, hogy a halott ifjúnak is megszervezzék a lakodalmát. A halott lakodalma,

³² BALÁZS 35. 2006.

³³ GENNEP 2007. 53.

³⁴ GENNEP 2007. 54.

így külsőségekben nyilvánul meg: szimbólumokban, jelképekben, rituális eszközökben.³⁵ A zöldág mind a három egyszerre: szimbolizálja, jelképezi az élet megszakadását, és az elmulasztott lakodalmat, továbbá egy rituális eszköz is, hiszen a szertartás előtt, alatt és után is jelen van, és elengedhetetlen kelléke a rítusnak. Nézetem szerint, nem csupán a lakodalom felidézése céljából vannak felállítva fiatalok temetésén a zöldágak, hanem egyben határként, kapuként is funkcionálnak az élő világ és a másvilág között, mivel amikor a koporsót leengedik a sírba, akkor a sír négy szegletébe állítják fel a fenyőfákat, így a sír felfogható egy kapuként, vagy bejáratként, amely a túlvilági életbe vezet. Továbbá, nem a lakodalmat jeleníti meg az útmenti keresztek két oldalukra állított letört hegyű zöldágak sem, hanem inkább azt a keresztény felfogást jelzik, mely szerint a halál után tovább él a lélek a mennyek országában, az örök békeországban, vagyis az Istenhez, a szenthez közel.³⁶

A bérmlás egy igen fiatal, szokáshagyományokra építő felnőtté avató egyházi rítus.³⁷ Klasszikus értelemben átmeneti rítusként értelmezhetjük, mivel az egyénből a rítus során gyermekből felnőtt lesz, és a római katolikus egyházközösség teljes jogú tagjává válik. Igaz vita tárgya lehet ez az elmélet, hiszen sokan később bérmlnak, nem a gyermekkor küszöbén, hanem jóval 14 és 15 év kor felett.³⁸ Ennek ellenére a rítus elengedhetetlen kelléke a bérmlási nyírfaág.

A papszentelés ceremóniája is átmeneti rítus, hiszen laikus személyből klerikus lesz, így a szertartás alkalmából is nyírfaágakkal szegélyezik a templom bejárataihoz vezető utakat, és minden bejáratot.

A fejezet zárásaként megállapítható, hogy a zöldágak valóban jelentős rituális szimbólumai az átmeneti rítusoknak: különböző világokat, dimenziókat különítenek el egymástól, illetve az átmenetiséget, a változást és a rítus szentségét jelzik.

³⁵ BALÁZS 2006. 231.

³⁶ <http://mek.oszk.hu/04800/04830/html/index.htm#3>

³⁷ BÁRTH D. 2007. 200-201.

http://www.neprajzilatohatar.hu/pdf/neprajzilatohatar_20070304/neprajzilatohatar_20070304_187-207.pdf

³⁸ BÁRTH D. 2007. 200-201.

http://www.neprajzilatohatar.hu/pdf/neprajzilatohatar_20070304/neprajzilatohatar_20070304_187-207.pdf

III.3) A zöldág és a székely identitás

A csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi interjúzásaim során, miközben a zöldág-állítással kapcsolatban érdeklődtem, szinte kivétel nélkül azt a választ kaptam, hogy a zöldág-állítás egyszerűen egy „*hagyomány*”, „*nálunk ez a szokás*”, „*itt a székelyeknél, ahol sok a fenyves ez a hagyomány*”, „*ezt így tanultuk az őseinktől*”. Úgy gondolják, hogy ez egy örökség, amelyet az őseiktől kaptak, így a zöldág felütésének a szokása számukra teljesen természetes, az élet szerves részének tekintik. Ez gesztus egyben kifejezi, hogy a csíkszentgyörgyiek és a csíkbánkfalviak tiszteletben tartják elődeiket, és az azoktól örökölt szellemi értékeket. Ez pedig közrejátszik saját identitásuk megszerkesztésében.

Interjúalanyaim másik, nemzeti önazonosságra célzó véleményük az volt, hogy a hogy a fiatal fenyőfa „*a magyarságot jelképezi*”, főként a zöld színe miatt. Legidősebb adatközlőmmel való beszélgetés során, amikor rákérdeztem, hogy mit volt az oka annak, hogy a zöldágak törzsét fehérre nyesték, és spirálisan pirossal megfestették, akkor elérzékenyülve azt válaszolta, hogy „*a magyarságot jelezte*”, mivel a fa törzse fehér volt, zöld a lombja, és pirosra volt megfestve. Ezzel magyarázható az is, hogy fehér és piros krepp papírral díszítik legszívesebben a fák ágait, hogy az magyar nemzeti színekben pompázzon. A román színeket pedig nem igen használják dekoráláshoz, mivel úgy tartják, hogy azok „*oláhos színek*”. Mint ahogy a korábbiakban leírtam, mindez kifejezi a csíkszentgyörgyiek és csíkbánkfalviak nemzeti hovatartozását: egyszerre vallják magukat magyarnak és székelynek. Ezzel párhuzamosan megkülönböztetik magukat a más nemzetiségűektől, észreveszik a másik nemzet kulturális küldözöségeit, amitől tudatosan döntéssel fordulnak el.

Az archív fényképeken megfigyelhető, hogy az 1943-mas nemzeti ünnepségen az emlékmű két oldalára fiatal fenyőfákat állítottak fel. Ez azért tekinthető jelentős momentumnak, mivel nemzeti ünnepeken (pl.: március 15-én) nem szokás zöldágakat állítani. Az 1943-ban viszont szükségesnek tartották a csíkszentgyörgyiek és csíkbánkfalviak, hogy a „*kicsi magyar világ*” ünneplésekor zöldágakat állítsanak fel. Egyértelműen az ünnepség kontextusán belül nemzeti, székely-magyar szimbólumként jelent meg a zöldág, a nemzeti lobogók és többi nemzeti jelképek mellett (pl.:népviselet, hazafias beszédek).

A helyiek tehát a zöldágot nemzeti jelképnek tekintik, hiszen az az elképzelés él bennük, hogy a zöldág, főként a fenyő, a magyarságot, illetve a székelységet szimbolizálja.

Ennek oka főként abban keresendő, hogy a két települést fenyvesek és havasok veszik körül, amelyek igen erősen kötődnek és szerepet játszanak a helyiek életében. Például a lakos közül többen tagjai a helyi közbirtokosságnak, a havasokban pásztorral legeltetik jószágait, ott működik a fakitermelés, rendszeres munkát végeznek a havasi kaszálókon, és ezen kívül több munkafolyamat, a megélhetés és egyéb tevékenység köti a helyi lakosokat az erdőkhöz, fenyvesekhez, illetve havasokhoz.

A magyarság szimbólumainál fontos szempont tehát a régió és a foglalkozás, nyilván azokat tekinti az adott népcsoport szimbólumának, amely életéhez erősen kötődik, érzelmeket táplál irántuk, illetve, amelyre asszociációkat sugároz.³⁹ Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván így válhatott a zöldág a nemzeti identitás részévé, és különböző rítusokon pedig annak kifejezőjévé.

III.4) A zöldág esztétikai funkciója

Utolsóként beszélnék röviden az zöldág esztétikai funkciójáról, amit azért érzek szükségesnek, mert interjúalanyaim szinte kivétel nélkül, a zöldág díszítő, dekoráló funkcióját hangsúlyozták. Többek között ezek a vélemények hangoztak el: „*a zöldág dísz*”, „*a zöldággal dekorálnak*”, „*a zöldággal szebbé teszik az ünnepet, emelik az ünnep hangulatát*”. A helyiek tehát a zöldággal kidíszítik a tereket, esztétikusabbá, szebbé téve az ünnepet. Mindez arra utal, hogy napjainkban a csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi lakosok úgy tartják, hogy a zöldágak esztétikai szépségével teszik a rítusokat színesebbé, és általuk lesz az ünnep valóban a hétköznapiakból kiemelkedő alkalom. Emellett pedig nem töltik meg a zöldágakat elvont jelentésekkel, nem kapcsolnak hozzájuk semmilyen érzelmi vagy szellemi gondolatot, csupán a zöldágak művészi jellegét hangsúlyozzák, bármilyen más képzet „belemagyarázása” nélkül. Főként a fiatalabb korosztállyal (30 és 50 év közöttiek) készített interjúkban hangoztak el ezek a vélemények.

Tánczos Vilmos folklór képek művészi funkciójának megragadásának nehézségére hívja fel a figyelmet, illetve kifejti, hogy ez a legnehezebb kérdések közé tartozik.⁴⁰ Valóban nehéz mivel a művészet és az esztétika is a kultúrának nevezett rendszer egyik eleme,

³⁹ KAPITÁNY 1999. 88-91.

⁴⁰ TÁNCZOS 2007. 7-8.

amelyekhez szimbolikus formák kapcsolódnak.⁴¹ Ez így igaz, viszont számos interjúalanyom, akik csupán a zöldágak esztétikai minőségét említették, azok nincsenek tisztában tudatosan (ettől függetlenül a kollektív tudatalattiukban jelen lehet), hogy a művészi szerepen kívül milyen szimbolikus tartalmak kapcsolhatóak a zöldághoz, így számukra csupán az esztétikai élmény a meghatározó.

⁴¹ GEERTZ 1994. 289.

IV.) A kutatás eredményeinek összefoglalása

A dolgozatom összefoglalásaként még egyszer tisztázom a bevezető elején felvetett hipotéziseket és az azokra kapott válaszlehetőségeket.

Annak a kérdésnek a felvetése kapcsán, hogy a zöldág miként értelmezhető, arra a megállapításra jutottam, hogy egy archetipikus képként fogható fel. A zöldág ugyanis minden rítuson, amelyen megjelenik mind olyan elvont fogalmat jelenít meg, amelyeket verbálisan sem a csíkszentgyörgyiek, sem pedig a csíkbánkfalviak, sem mi nem tudunk egyértelműen meghatározni és megmagyarázni. Ezek a fogalmak többek között az élet, a megújulás, az erő, a szent és az idő. A zöldágak az rítusok kontextusain belül, mind ezekre mutatnak rá, illetve ezek a fogalmak realizálódnak zöldág képében.

Mindemellett a zöldágnak, mint archetipikus képnek napjainkban is létezik olyan tulajdonsága, amely a mágikus-szagrális szerepre utal, ez pedig nem más, mint a nyírfa ágának leszakítása és annak levelének felhasználása, vagyis elégetése időjárás elleni védekezés céljából. Ez az egyetlen általam ismert védő és elhárító szokás, amelyet napjainkban is végeznek az idősebb asszonyok a két csíki faluban. Erre úgy tekintek, mint egy maradványra, amely arra enged következtetni, hogy a régi világban több olyan szokáscselekvés létezhetett, amelyben a zöldágak mágikus-szagrális szerepe jelen volt. Ezt az elképzelésemet erősíti Székely László munkássága, hiszen rendkívül gazdag adatot közöl azzal kapcsolatban, hogy a fának, cserjéknek és más növényeknek milyen erős mágikus, termékenységvárászó erejük van egész Csík területén, amelyeket ő az 1900-as évek első felében figyelt meg.

A továbbiakban arra kerestem a választ, hogy milyen rítusok keretén belül jelennek meg a zöldágak felállítása, és mik lehetnek ezekben a rítusokban a közös jellemvonás. Ennek kapcsán azt állapítottam meg, hogy főként az átmeneti rítusoknak, fontos szimbolikus eszköze a zöldág, mivel olyan funkcióval bír, amely képes egyes világokat és dimenziókat elválasztani egymástól, határokat szab ki, és az egyénnek segítséget nyújt a köztes, illetve az átmeneti állapotában való tájékozódásában, és annak átélésében, feldolgozásában.

A zöldág-állítás szokása az 1900-as évek első felétől egészen napjainkig változást mutat, mindez a zöldág tartalmában ragadható meg. Míg az 1900-as első felében az interjúim, és a szakirodalmak arra mutatnak rá, hogy a zöldágnak köztudott volt a mágikus-szagrális és

áldásos jellegük, addig napjainkra mindez kissé megváltozott és feledésbe merült, hiszen az interjúalanyaim főként azt mondták a zöldágról, hogy az fejezi ki a magyarságukat, ez számukra egy szokás, amit örököltek, illetve díszítő elemként használják fel a fiatal fákat az ünnepeken.

A zöldág napjainkban tehát főként a nemzeti identitás megszerkesztésében és a művészi-esztétikai igények kielégítésében játszanak jelentős szerepet. Mindezek mellett, ahogy már a fentiekben leírtam, a zöldághoz elvont fogalmak kapcsolódnak és ezekhez fűződő képzetekkel telítettek. Így arra a végső konklúzióra jutottam, hogy Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván a zöldág szerepei összefonódnak, és nem lehet ezeket egymástól élesen elkülöníteni, tehát, Ernst Gombrich által megfogalmazott hármas funkció mindegyike érvényes a zöldágra, hiszen az egyszerre *jelképez*, egy elvont eszmét, gondolatot, *szakrális-mágikus funkcióval* is rendelkezik, és egyben *művészi kifejezést* is megvalósíthat.⁴²

⁴² GOMBRICH 1997. 31-34

Irodalomjegyzék

Arnold van Gennep

2007 Átmeneti rítusok. L'Harmattan. Pécs

Balázs Lajos

1994 Az én első tisztességes napom: párválasztás és lakodalom Csíkszentdomonkoson. Kriterion. Bukarest

Bálint Sándor

1998 Ünnepi kalendárium I. Mandala. Budapest

Bárth János

2010 Vízvezető közösségek Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván. Libelli Transsilvanici. Kecskemét

Ernst Gombrich

1997 Icones symbolicae. A szimbolikus kifejezése filozófiai és ezek hatása művészetekre. In: Az ikonológia elmélete. JATEPress. Szeged

Mircea Eliade

1997 Képek és jelképek. Európa Könyvkiadó. Budapest

Mircea Eliade

2009 A szent és profán. A vallási lényegről. Európa Könyvkiadó. Budapest

Clifford Geertz

1994 Az értelmezés hatalma: antropológiai írások. Századvég. Budapest

Kapitány Gábor, Kapitány Ágnes

1999 Magyarország-szimbólumok. Európai Folklór Központ: Teleki László Alapítvány

Lakatos-Bakó Melinda

1983 A májusfa Tasnád Környékén. In: Népismereti dolgozatok. Kriterion. Bukarest

Lükő Gábor

2003 A magyar lélek formái. Táton. Budapest

Pozsony Ferenc

1997 Az erdélyi százszok jeles napi szokásai. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda

Szendrey Zsigmond, Szendrey Ákos

1931 Tájékoztató a földműveléssel kapcsolatos szokások és hiedelmek gyűjtéséről. In: Ethnographia XLII.

Tánczos Vilmos

2007 Szimbolikus formák a folklórban. Kairosz kiadó. Pécs

Internetes hivatkozások:

http://www.neprajzilatohatar.hu/pdf/neprajzilatohatar_20070304/neprajzilatohatar_20070304_187-207.pdf

<http://mek.oszk.hu/04800/04830/html/index.htm>

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1517.html>

Zöldág állítása Csíkszentgyörgyön és Csíkbánkfalván

Rezümé

Jelen dolgozatom két Hargita megyei falu népszokását tárgyalja, melynek során különböző jeles ünnepeken a falu népe fiatal fenyő, vagy nyírfát, azaz zöldágot állít fel meghatározott helyekre.

Csíkszentgyörgy és Csíkbánkfalva székely népességű magyar falvak. Az alsíki medence keleti oldalán találhatók, összenőtt belterületük van, amely a Csíki havasok lábánál fekszik. A két település tehát havasok, erdők közelében terül el, ennek köszönhetően bővelkedik fenyőfában és nyírfában egyaránt, így nem okoz gondot, ha például egy lakodalomra akár tizennégy fenyőfát vágnak ki, lakodalmi zöldágnak. Lakodalmon kívül számos más alkalomra is állítanak fiatal fákat, többek között templombúcsú, pünkösd, bérmlás, úrnapi, papszentelés, fiatalok temetése, ballagás, 30-40-50 éves kortárstalálkozó, és olykor-olykor a szüret ünnepein is.

Tanulmányom azon kívül, hogy az utóbb leírt alkalmakon való zöldág-állítást leírja, egyben megkísérelti értelmezni és elemezni a zöldág-állítás szokását eme két székely faluban. A dolgozatban, ennek keretében kap hangsúlyos szerepet a zöldág-állítás, és magának a zöldág funkcióinak a vizsgálata, továbbá mindezeknek a változása napjainkban. Ezeknek a kutatási szempontok figyelembevételével jutottam azokra a megállapításokra, amelyek azt feltételezik, hogy a zöldág egy olyan archetipikus kép, amely szorosan kapcsolódik az átmeneti rítusokhoz és több funkciója létezik. Ennek értelmében a zöldág egyszerre birtokol mágikus-szakrális, művészi és nemzeti identitást kifejező szerepet. Továbbá, kijelenthető az, hogy napjainkra főként az utóbbi funkciók dominálnak, vagyis az esztétikai és a székely nemzeti azonosságtudatot kifejező szerepek.

A zöldághoz kötődő szokások leírásán és elemzésén túl, gazdag képanyag is kapcsolódik a dolgozathoz, amelyek főleg az 1950-es évektől napjainkig kívánja illusztrálni a zöldágakat a csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi ünnepeken.

Young tree setting in Csíkszentgyörgy and in Csíkbánkfalva

Abstract

The present paper concentrates on the folk customs of two villages in Hargita-county. In the occasions of feasts, the people of the villages set up at certain places pines or birches, the so-called young trees.

Csíkszentgyörgy and Csíkbánkfalva, which are Hungarian villages with Szekely population, are located at the eastern side of the Alcsík-basin. The inner areas of the villages have grown together and are situated at the foot of the Csík-mountains. Since the two settlements are close to forests, they abound both in pines and birches, which enables them, for instance, the chopping-down of fourteen pines for a wedding as bridal young trees. Apart from weddings, there are numerous other occasions to set up young trees, such as pilgrimage feasts, Pentecost, Confirmation, the feast of Corpus Christi, ordainments, funerals of young people, graduations, 30-40-50 years anniversaries and occasionally vintages.

This paper, in addition to the description of the young tree setting in the above mentioned occasions, attempts to analyze and interpret the tradition of the young tree in these Szekely villages. Accordingly, we underline the functions of young tree setting and the recent changes in the ritual. Taking into consideration these research aspects, the main presumption is that the young tree is a archetypal image, which is in strong connection with transitional rites and has many functions. Under this, the young tree has at the same time magical-sacral, artistic and national roles. Furthermore, we can also add that nowadays most of all, these latter functions dominate, thus those expressing aesthetic and Szekely national identity roles.

Apart from the description and analysis of the customs connected to the young tree, a very rich imagery is attached to this work, which aims to illustrate the feasts in Csíkszentgyörgy and Csíkbánkfalva from the 1950s to the present days.

Képmelléklet

1. 1978-as lakodalom, bal oldali képen a vőfély, a jobb oldalin az ifjú pár
(Csíkszentgyörgy)

2. Lakodalom az 1990-es évek elején (Csíkszentgyörgy)

3. Csedő Zsófia lakodalma előtt, elől a férje mögötte pedig a segédkező szomszédok. (Csíkbánkfalva)

4. Csedő Zsófia lakodalma előtt, elől a férje mögötte pedig a segédkező szomszédok. (Csíkbánkfalva)

4. Csedő Zsófia lakodalma előtt, elől a férje mögötte pedig a segédkező szomszédok.(Csíkbánkfalva)

5. Lakodalom előtt a legények a kultúrotthon előtt kidíszítik és felállítják a zöldágot (Csíkmenaság, a fényképet Gyöngyössy Orsolya készítette)

6. Gyermek temetése, 1950 körül (Csíkszentgyörgy)

7. Fiatalkorú legény temetése 1983 körül (Csíkszentsimon)

7. Fiatalkorú legény temetése 1983 körül (Csíkszentsimon)

8. Gyermek temetése 1950 körül.

9. A Boldogasszony kápolna búcsúkor az 1960-as években. (Csíkszentgyörgy)

10. Kicsengetés (ballagás) 1984-ben (Csíkszentgyörgy)

11. Bérálás utáni családi fotó. (Csíkszentgyörgy)

12. Bérálás utáni családi fotó. (Csíkszentgyörgy)

13. Papszentelés a csíkszentgyörgyi Szent-György templom cintermében

14. Körmenet papszenteléskor a csíkszentgyörgyi Szent-György templom cintermében

15. Kortárstalálkozó, mise után a cinteremben. (Csíkszentgyörgy)

16. Az 1943-mas nemzeti ünnepségen.

17. Az 1943-mas nemzeti ünnepségen.